

Inleiding

- Russische roulette
- Topploeg
- Superstrategie
- Europese afhankelijkheid
- Tweesnijdend zwaard
- Besluit

Russische roulette Blufpoker of bittere ernst?

De Russische energieschuur zit behoorlijk vol. Het kan dan ook geen verbazing wekken dat het land zich de voorbije jaren ontpopte tot een belangrijke uitvoerder van olie en gas, niet in het minst in de richting van West-Europa. Ook in de post-industriële maatschappij verlenen omvangrijke energievoorraden grote potentiële geopolitieke macht aan de bezitter ervan. “Het Westen zal méér bloeden dan wij bij elke beweging tegen ons”, zo verklaarde de Russische president Dimitri Medvedev naar aanleiding van dreigende Westerse taal na de Russische inval in Georgië. Beschikt het nieuwe Rusland van tsaar Vladimir Putin inderdaad over een energiewapen? En zal het land dat wapen ook effectief gebruiken, meer bepaald tegenover de Europese Unie?

1. Russische energieroulette

In 1990 reduceerde Rusland haar energieleveranties aan de Baltische republieken in een poging om de onafhankelijkheid van deze landen te voorkomen. Twee jaar later herhaalde dit scenario zich omdat Moskou woedend was over de eis van diezelfde Baltische republieken tot terugtrekking van de resterende Russische troepen op hun grondgebied. In 1993 en 1994 hanteerde Rusland het energiewapen ten aanzien van Oekraïne naar aanleiding van onenigheid over de Russische invloed op de Oekraïense energieinfrastructuur en over de militaire vloot in de Zwarte Zee. In het begin van de 21ste eeuw zagen Wit Rusland, Polen en Litouwen zich geconfronteerd met het gebruik van het energiewapen door Rusland. In 2006 draaide Rusland wederom ostentatief de gaskraan richting Oekraïne toe, een “oorlogje” dat wekenlang de internationale pers domineerde.

Naar aanleiding van het conflict in en rond Georgië dook de discussie omtrent een mogelijk (gedeeltelijk) toedraaien van de olie- en gaskraan voor Westerse klanten weer volop in het

nieuws. Onder meer onze eigen minister van Buitenlandse Zaken *Karel De Gucht* toonde er zich duidelijk beducht voor. Ondanks een speciale Europese top en af en toe gespierde taal van Commissie-voorzitter *José Manuel Barroso* en Europese Unie-voorzitter *Nicholas Sarkozy* bestaat duidelijk de indruk dat in West Europa inderdaad grote vrees heerst voor een mogelijk gebruik door Rusland van het energiewapen onder vorm van een plots terugschroeven van de leveringen.

Hoe reëel is die vrees voor zulk “wangedrag” vanwege Rusland? Naar een antwoord op deze vraag zoeken we in deze beleidsnota¹. Daartoe situeren we eerst Rusland in het wereldwijde energielandschap. Vervolgens zetten we de cijfermatige gegevens inzake de afhankelijkheid van de Europese Unie van Russische olie en gas op een rijtje. Tevens brengen we de andere kant van de Russische energie-export richting EU in kaart, namelijk vooral het financiële belang voor

¹ Voor uitstekende analyses omtrent het nieuwe Rusland dat Vladimir Putin en zijn omgeving het afgelopen decennium creëerden, verwijzen we naar Shetsova, 2003; Goldman, 2008 en Powell (2008).

Rusland van die exportstromen. We concluderen met een genuanceerde visie op de vraag omtrent het mogelijk gebruik van het energiewapen door Rusland.

2. Topploeg

In termen van productie van en beschikbare reserves aan olie en aardgas behoort, om het eens een keer in voetbaltermen uit te drukken, Rusland tot de topploegen van de aardbol. Tabel 1 geeft aan dat inzake productie van ruwe olie Rusland in 2007 enkel, en dan nog nipt, Saoedi Arabië moet laten voorgaan. Beide landen halen elk ruim 12% boven van de 81,5 miljoen vaten welke de wereld per dag produceert. Inzake aardgasproductie staat Rusland zelfs volkomen aan de top met een jaarproductie van 607 miljard m³, ruim 20% van de totale wereldproductie (zie tabel 2). Inzake aardgas volgt de VS nog wel vrij kort op de hielen van Rusland. Merk ook op dat inzake aardgasproductie het Midden Oosten veel minder zwaar doorweegt dan inzake de productie van ruwe olie.

Met betrekking tot de reserves aan ruwe olie en aardgas ontstaat ten aanzien van Rusland een iets genuanceerder beeld. Qua bezeten reserves aan aardgas bekleedt het land van Putin een onaanvechtbare eerste plaats met één

	in miljoen vaten per dag	% aandeel in wereldproductie
Saoudi-Arabië	10,4	12,8
Rusland	10,0	12,3
VS	6,9	8,0
Iran	4,4	5,4
China	3,7	4,8
Mexico	3,5	4,4
Canada	3,3	4,1
Verenigde Arab. Emir.	2,9	3,5
Koeweit	2,6	3,4
Venezuela	2,6	3,4
Wereld	81,5	100

Tabel 1:
Productie ruwe olie (2007).

Bron: BP, 2008.

	in miljard m ³	% aandeel in wereldproductie
Rusland	607,4	20,6
VS	545,9	18,8
Canada	183,7	6,2
Iran	111,9	3,8
Noorwegen	89,7	3,0
Algerije	83,0	2,8
Saoudi-Arabië	75,9	2,6
Verenigd Koninkrijk	72,4	2,5
China	69,3	2,4
Nederland	64,5	2,2
Wereld	2940,0	100

Tabel 2:
Productie aardgas (2007).

Bron: BP, 2008.

Russische roulette

Topploeg

Superstrategie

Europese afhankelijkheid

Tweesnijdend zwaard

Besluit

kwart van de wereldvoorraad (zie tabel 3). Met de nu al zeker gekende voorraden kan Rusland de gasproductie gerealiseerd in 2007 nog 73,5 jaar aanhouden, veel langer dus dan de 11 jaar die de VS nog te gaan heeft met de voorraden zoals bekend per eind 2007. Iran en Qatar beschikken na Rusland over de meeste gasreserves. Bij kringen vertrouwd met de olie- en gasexploratie valt wel te vernemen dat er zich in de schoot van moeder aarde nog veel meer niet ontdekte aardgasbronnen bevinden dan nog niet opgespoorde oliebronnen.

Inzake oliereserves treedt Rusland een stuk minder prominent op de voorgrond met de beschikking over 6,4% van de bewezen oliereserves (zie tabel 4). Zowat het ganse Midden Oosten, met Saoedi Arabië en Iran op kop, scoort hier beter dan Rusland. Méér dan 50% van de thans bekende oliereserves situeren zich trouwens in het Midden Oosten waar bovendien de productiekost om de olie op te pompen ook nog tot de laagste ter wereld behoort. Komen er geen nieuwe ontdekkingen en houdt Rusland het productieritme van 2007 vast, dan beschikt het nog voor 21,5 jaar aan oliereserves. In wetenschappelijke kringen bestaat eventueel het vermoeden dat met name in Siberië nog om-

vangrijke reserves bestaan die nog niet in kaart werden gebracht².

3. Superstrategie

Het staat dus buiten kijf dat Rusland zeker op de kortere en middellange termijn maar ook op de lange termijn een factor van grote betekenis zal blijven inzake de productie van ruwe olie en aardgas. De vraag is hoe groot het gevaar is dat de Russische staat energie zou kunnen inzetten als geopolitiek wapen. Om een dergelijke strategie te optimaliseren, moet worden voldaan aan drie voorwaarden. De eerste is dat de Russische staat de controle moet hebben over de energieproductie alsook de reserves. Zeer belangrijk in deze context is de observatie dat in het jaar 2000, zijnde het jaar dat Vladimir Putin het presidentschap overnam van *Boris Yeltsin*, het aandeel van de door de staat gedomineerde olie-maatschappijen teruggevallen was tot 10% van de Russische olieproductie. Vandaag ligt het aandeel van de door de Russische staat gecontroleerde olie-firma's terug boven de 50% met een duidelijke tendens tot verdere toename. Veelzeggend is ook de agressieve wijze waarop men buitenland-

² We maken hier abstractie van de impact die er kan én zal uitgaan van verbeterde technologie om de olie-winning uit een een aangeboorde oliebron op te drijven. Deze opmerking geldt immers niet enkel voor de Russische voorraden maar voor genoeg alle olievoorraden in de wereld.

	in % van wereldreserves	R/P (1)
Rusland	25,2	73,5
Iran	15,7	-
Qatar	14,4	-
Saoudi-Arabië	4,0	94,4
VS	3,4	10,9
Verenigde Arab. Emir.	3,4	-
Nigeria	3,0	-
Venezuela	2,9	-
Algerije	2,5	54,4
Irak	1,8	-

Tabel 3:

Reserves aan aardgas (2007).

(1) R = reserves, P = productie. R/P geeft dus aan hoeveel jaar de productie van 2007 kan blijven doorgaan op basis van de eind 2007 bewezen reserves. Is er geen cijfer ingevuld, dan acht BP het bekomen getal niet betrouwbaar.

Bron: BP, 2008.

	in % van wereldreserves	R/P (1)
Saoudi-Arabië	21,3	69,5
Iran	11,2	86,2
Irak	9,3	-
Koeweit	8,2	-
Verenigde Arab. Emir.	7,9	91,9
Venezuela	7,0	91,3
Rusland	6,4	21,8
Libië	3,3	61,6
Kazakhstan	3,2	73,2
Nigeria	2,9	42,1

Tabel 4:

Reserves aan ruwe olie.

(1) R = reserves, P = productie. R/P geeft dus aan hoeveel jaar de productie van 2007 kan blijven doorgaan op basis van de eind 2007 bewezen reserves. Is er geen cijfer ingevuld, dan acht BP het bekomen getal niet betrouwbaar.

Bron: BP, 2008.

Russische roulette

Topploeg

Superstrategie

Europese afhankelijkheid

Tweesnijdend zwaard

Besluit

	Aandeel aardgas in energievoorziening	Aandeel Rusland in aardgasvoorziening	Afhankelijkheidsindex aardgas
EU-27	23	32	7
EU-15	24	24	6
Eurozone	23	25	6
NLS-10	19	81	15
Hongarije	43	79	34
Roemenië	36	94	34
Slovakije	31	100	31
Letland	29	100	29
Litouwen	29	100	29
Kroatië	26	100	26
Turkije	27	62	17
Estland	14	100	14
Bulgarije	14	100	14
Oostenrijk	24	57	14
Tsjechië	17	74	13
Italië	36	29	11
Finland	10	100	10
Duitsland	23	42	9
Polen	13	69	9
Griekenland	8	81	6
Slovenië	12	51	6
Frankrijk	14	16	2
België	22	4	1
Nederland	35	0	0

Tabel 5:
Rusland als gasleverancier.

Bron: Eurostat, eigen berekeningen

Opmerking: enkel die landen werden opgenomen waarvoor de gegevens volledig beschikbaar waren

se bedrijven de deur wijst. De Britse energiereus BP werd, bijvoorbeeld, enkele jaren geleden de ontwikkeling van een gasveld in Oost-Siberië op een nogal bruuske wijze ontzegd

en ook het Nederlandse Shell moest reeds de controle over een project inzake oliewinning om dubieuze redenen afstaan.

Een tweede voorwaarde, die in het verlengde van de eerste ligt, is de controle over de distributie, die vooral via pijpleidingen gebeurt. Rusland erfde na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie een pijplijnen-netwerk dat geheel Europa omspant. Het bestaande netwerk wordt verder uitgebreid. Daarover worden in hoog tempo deals afgesloten. Zo wordt een nieuwe oliepijplijn van Bulgarije naar Griekenland gepland. De symbolische waarde is groot aangezien het de eerste door Rusland gecontroleerde pijplijn op EU bodem zou zijn. Rusland probeert ook haar gaspijpleidingen verder te verfijnen. Inmiddels bouwen Rusland en Duitsland een pijplijn voor gas onder de Baltische zee zodat de Duitse bevoorrading niet meer via Oekraïne of Polen moet lopen. Dit zogeheten *North Stream* project geeft Rusland meer tactische speelruimte aangezien het hen toelaat om Oost- en Centraal Europa af te sluiten zonder Duitsland droog te zetten. Ook rond de Zwarte Zee wordt naarstig verder gewerkt aan de verdere optimalisering van het netwerk. De zogeheten *Blue Stream* pijplijn krijgt een aftakking via Hongarije. Dit blijkt een meesterzet aangezien de Russen hiermee de EU-plannen voor de bouw van de concurrerende 'Nabucco' pijplijn overbodig maken. Nabucco zou Europa moeten bevoorraden met gas vanuit Centraal-Azië en kan de afhankelijkheid van Russisch gas aanzienlijk verminderen. Maar het project rijdt zich vast in Europese

Russische roulette

Topploeg

Superstrategie

Europese afhankelijkheid

Tweesnijdend zwaard

Besluit

onenigheid. Zo blijkt Hongarije definitief gewonnen voor het Russisch *Blue Stream* project.

Een derde voorwaarde voor een effectieve Russische energiestrategie situeert zich op het niveau van de eindconsument. Rusland heeft met heel wat EU landen lange termijncontracten afgesloten. Gazprom, het vlaggenschip van de Russische energiepolitiek, heeft dergelijke contracten met onder meer Duitsland, Italië en Oostenrijk. Het contract met Duitsland reikt zelfs tot 2036. Veelzeggend is ook de agressiviteit waarmee Gazprom zich de laatste jaren gretig inkocht in de Europese energie-infrastructuur. Ook in eigen land is Gazprom actief met onder meer een aandeel van 10% in de pijplijn met het Verenigd Koninkrijk. Ook dreigt Rusland er geregeld mee om een wereldwijd gaskartel op te richten. Gesprekken met Algerije daarover schijnen goed te vlotten.

Al deze elementen doen het ergste vermoeden, namelijk dat Rusland met succes naarstig werkt aan de uitbouw van een paneuropees energienetwerk dat hen grote macht verschaft. Een uiterst belangrijke vraag die zich hieromtrent opdringt is de omvang van de Europese afhankelijkheid van Rusland. In de volgende paragraaf beantwoorden we deze vraag in cijfermatig detail.

	Aandeel olie in energievoorziening	Aandeel Rusland in olievoorziening	Afhankelijkheidsindex olie
EU-27	36	30	11
EU-15	38	24	9
Eurozone	38	24	9
NLS-10	26	93	24
Kroatië	51	100	51
Litouwen	32	98	31
Hongarije	27	97	26
Polen	25	97	24
Bulgarije	25	89	22
Slovakije	21	100	21
Finland	29	64	18
Tsjechië	22	67	15
Griekenland	53	27	14
België	34	40	14
Roemenië	26	48	12
Duitsland	35	34	12
Nederland	33	32	11
Noorwegen	31	33	10
Zweden	28	36	10
Turkije	33	28	9
Spanje	46	19	9
Italië	44	16	7
Oostenrijk	42	16	7
VK	35	16	6
Frankrijk	33	12	4
Portugal	52	1	1
Denemarken	37	0	0

Tabel 6:
Rusland als olieleverancier.

Bron: Eurostat, eigen berekeningen

Opmerking: enkel die landen werden opgenomen waarvoor de gegevens volledig beschikbaar waren

4. Europese afhankelijkheid

Hoe vertaalt het grote Russische energie-gewicht zich vandaag con-

creet naar de Europese Unie toe? Zowel voor aardgas als voor ruwe olie bepalen we eerst het belang van deze energiedragers in de glo-

Russische roulette

Topploeg

Superstrategie

Europese afhankelijkheid

Tweesnijdend zwaard

Besluit

Totale afhankelijkheid (in %)

EU-27	18
EU-15	15
Eurozone	15
NLS-10	39
Kroatië	77
Hongarije	60
Litouwen	60
Slovakije	52
Roemenië	46
Bulgarije	36
Polen	32
Finland	28
Tsjechië	27
Turkije	26
Duitsland	21
Griekenland	21
Oostenrijk	20
Italië	18
België	15
Nederland	11
Frankrijk	6

Tabel 7:
Afhankelijkheid van Rusland inzake olie én gas

Bron: Eurostat, eigen berekeningen

Opmerking: enkel die landen werden opgenomen waarvoor de gegevens volledig beschikbaar waren

bale energievoorziening en vervolgens het corresponderende Russische aandeel³. Alle gegevens vervat in de tabellen 5 tot en met

³ De berekeningen werden gedaan op basis van de cijfergegevens beschikbaar in Eurostat met cross-checks aan de hand van gegevens van het Internationaal Energie Agentschap (IEA).

8 slaan op het jaar 2006. Aardgas staat binnen de EU27 in voor 23% van de energiebehoeften (tabel 5). 32% van de aardgastoevoer komt voor de EU27 uit Rusland. Het aandeel van het Russisch aardgas in de globale energievoorziening van de EU27 komt also uit op iets meer dan 7% ($0,27 \times 0,32 \times 100$). Voor de oude EU15 en de eurozone ligt dat afhankelijkheidspercentage iets lager, voor het geheel van de 10 lidstaten die in 2004 toetraden tot de Europese Unie (NLS10) een flink stuk hoger op 15%. Van de traditionele EU-lidstaten zitten vooral Italië en Duitsland hoog qua afhankelijkheid van Rusland terwijl Frankrijk en België nagenoeg onafhankelijk zijn van Russisch gas en Nederland, om voor de hand liggende redenen, helemaal geen Russisch aardgas gebruikt.

Een beetje tegen de intuïtie in ligt de Europese afhankelijkheid van Rusland inzake ruwe olie, een stuk hoger dan inzake aardgas (zie tabel 6). Voor de EU27 bedraagt de afhankelijkheidsindex nu 11% met opnieuw de EU15 en de eurozone iets lager en de NLS10-index op méér dan het dubbele. België zit nu zeer hoog: het aandeel van Russische olie in de globale Belgische energievoorziening situeert zich op 14%. Duitsland haalt 12%, Italië 7% en Frankrijk, Portugal en Denemarken hangen nauwelijks of zelfs helemaal niet af van olieleveranties uit Rusland.

In tabel 7 brengen we dan de afhankelijkheidspercentages inzake ruwe olie en aardgas samen. De EU27 hangen voor 18% van hun energiebehoeften af van import vanuit Rusland. De EU15 en de eurozone zitten daar met 15% wat onder. De NLS10 daarentegen zijn voor 39% van hun energiebehoeften afhankelijk van Rusland. Kroatië, Hongarije, Litouwen en Slovakije moeten leven met een afhankelijkheidspercentage van méér dan 50%. Duitsland vlagt af op 21%, Italië op 18% en België op 15%. Als gevolg van onder meer haar uitgebouwde kernenergie-infrastructuur neemt Frankrijk duidelijk een aparte plaats in met een zeer beperkte afhankelijkheid van Russische olie en aardgas.

5. Tweesnijdend zwaard

Met uitzondering van Frankrijk bestaat er dus in Europa een behoorlijke tot grote afhankelijkheid van Russische ruwe olie en aardgas. Afhankelijkheid vormt in de voorliggende discussie echter geen eenrichtingsverkeer. Rusland hangt voor het geheel van zijn energie-export namelijk heel sterk af van de Europese Unie. Ongeveer driekwart van de Russische olie-export gaat immers naar de EU-lidstaten. Voor gas gaat het om ongeveer tweederde van de gehele Russische export.

Russische roulette

Topploeg

Superstrategie

Europese afhankelijkheid

Tweesnijdend zwaard

Besluit

In nominale omzetcijfers vormen Duitsland en Italië met voor 2007 resp. 7,2 miljard dollar aan aardgasaankopen de twee grootste klanten van de Russen (zie tabel 8). Inzake olie gaat die eer naar Nederland en Italië met 24 resp. 14,4 miljard dollar aan aankopen.

Nog belangrijker is wellicht de afhankelijkheid van de Russische economie van olie en gas. De productie en distributie van energie behelst ongeveer een vijfde van de Russische economie. De totale Russische export van goederen en diensten bedroeg in 2007 ongeveer 365 miljard dollar. De export van olie en gas nam daarvan 65% voor haar rekening. Dankzij deze inkomsten kon een overschot van 100 miljard dollar op de lopende rekening geboekt worden. Zonder deze inkomsten zou de Russische economie veel minder sterk groeien. Waarnemers vrezen zelfs dat de

Russische economie heel wat van haar pluimen zal moeten laten als gevolg van de recente daling van de olieprijsen.

Problematisch voor Rusland is ook dat haar expansieve geopolitieke strategie desastreuze gevolgen kan hebben op de financiële markten. Sinds de inval in Georgië lekte reeds 30 miljard dollar aan buitenslands kapitaal weg en ook de speculatie tegen de roebel neemt steeds grotere proporties aan. Ook de aandelenkoersen zakten onderuit met meer dan 25%, al spelen hier ook specifieke binnenlandse factoren een rol. Het spreekt voor zich dat dit soort overwegingen Rusland ook beperkt in haar bewegingsvrijheid om het energiewapen naar believen te hanteren, aangezien de financiële markten met evenveel zenuwachtigheid zouden reageren indien dit wapen al te nadrukkelijk zou worden gebruikt.

6. Besluit

Welke conclusies vallen er nu te trekken uit de hierboven op een rij gezette cijfers omtrent de afhankelijkheid van Europa ten aanzien van energieleveringen uit Rusland? Rusland-autoriteit *Marshall Goldman* van *Harvard University*, tevens adviseur ter zake van de Amerikaanse regering, meent dat Europa zich in deze geen illusies moet maken: "De dag dat het Rusland geopolitiek echt goed uitkomt, zal men dat wapen gebruiken. Wie daaraan twijfelt is slecht geïnformeerd, erg naïef of beide"⁴. Daarmede sluit Goldman aan op wat hij in zijn recent boek over het Rusland van Vladimir Putin schrijft: "Rusland is terug een supermacht maar nu wel een *energiesupermacht* ... Met haar olie- en gaspijplijnen die Europa aan Rusland vastklinken als aan een navelstreng, beschikt Rusland over ongelimiteerde macht en invloed die op een zeer reële wijze de militaire macht en invloed overtreft waarop het land gedurende de Koude Oorlog kon bogen".

De realiteit lijkt ons echter iets complexer te zijn dan de boude stellingen verkondigd door Marshall Goldman. Minstens drie redenen kunnen aangehaald worden waarom het gebruik van het energiewapen door de Russen om geopolitieke discussies en problemen te beslechten

Invoerders van gas		Invoerders van olie	
Duitsland	10,8	Nederland	24,0
Italië	7,2	Italië	14,4
Turkije	7,0	Duitsland	11,6
Hongarije	2,4	Polen	9,1
Frankrijk	2,3	China	5,4

Tabel 8:
Top 5 van de Russische gas- en olieinvoerders (\$ miljard).

Bron: *Fortune*.

⁴ Telefonisch onderhoud op 5 september.

Russische roulette

Topploeg

Superstrategie

Europese afhankelijkheid

Tweesnijdend zwaard

Besluit

ten, of toch minstens stevig te beïnvloeden, niet automatisch voor de hand ligt.

Ten eerste, daar waar de mogelijkheid tot het overgaan op een andere leverancier een vrij complexe en ieder geval tijdrovende aangelegenheid uitmaakt wanneer het om aardgas gaat, dan ligt dat een stuk eenvoudiger in het geval van ruwe olie. Alternatieve bevoorrading met ruwe olie is makkelijker te organiseren. In termen van kwetsbaarheid aan willekeur langs de klant van de leverancier hoeft u dus méér te vrezen in het geval van aardgasafhankelijkheid dan wel olie-afhankelijkheid. Vermits Europa méér afhankelijk is van Russische olie dan wel van Russisch aardgas zit het op dat vlak alvast vanuit geopolitiek-strategisch standpunt goed.

Ten tweede, elk land dat energiebronnen of andere strategische producten exporteert en van die uitvoer op een bepaald moment een politiek wapen maakt, haalt zichzelf voor altijd een stigma op de hals. Niemand zal dat land in kwestie nog veel vertrouwen geven. Concreet komt dit er op neer dat, als Rusland het energiewapen echt gaat gebruiken, de slachtoffers

van die actie al het mogelijke zullen doen om in de toekomst de afhankelijkheid van Rusland zo klein mogelijk te maken, voor zover als maar enigszins mogelijk is zelfs tot nul te reduceren. Er kan dus op de langere termijn een enorm financieel en economisch schadebedrag vasthangen aan de hantering van het energiewapen vanuit geo-politieke motivering.

Ten derde, het enorme belang van de olie-inkomsten voor de Russische staat maakt dat het (gedeeltelijk) toedraaien van de olien/of gaskraan vrij snel repercussies zou hebben op de budgettaire mogelijkheden van de Russische overheid⁵. Gegeven enerzijds het manifest niet-democratisch karakter van de Russische samenleving en anderzijds de reeds zo dikwijls gebleken hoge tolerantiegraad van de Russische bevolking voor pijn en ontbering opgelegd door de machthebbers, durven we het gewicht van dit argument *tegen* het mogelijk gebruik van het energiewapen door de Russische staat sterk relativiseren.

⁵ Tenzij er natuurlijk een dermate gespannen situatie op de markten zou heersen dat de Russen hun gereduceerd aanbod voor Europa zonder problemen, en zonder al te veel prijsrepercussies, elders in de wereld kunnen slijten.

Onze conclusie luidt dat Rusland inderdaad een machtshendel in handen heeft via haar belang in de Europese energievoorziening. Voornamelijk op basis van de eerste twee argumenten hierboven geformuleerd, achten we het gebruik van het energiewapen toch een stuk minder voor de hand liggend dan nu nogal eens vaak wordt aangenomen. En dus mogen onze politici zich misschien iets moediger en doortastender opstellen ten aanzien van Rusland dan ze in het recente verleden al te vaak plachten te doen.

Referenties

BP. (2008). Statistical Review of World Energy, British Petroleum, juni.

Goldman, M. (2008). *Putin, Power, and the New Russia*, New York: Oxford University Press.

Larsson, R.L. (2006). *Russia's Energy Policy: Security Dimensions and Russia's Reliability as an Energy Supplier*, Swedish Defence Research Agency, march.

Powell, B. (2008). *Just How Scary is Russia/How the KGB (and Friends) took over Russia's Economy*. *Fortune*: 15 september.

Shevtsova, L. (2003). *Putin's Russia*, Washington, Carnegie Endowment for International Peace.

vkwmetera

COLOFON

Auteurs:
Geert Janssens & Johan Van Overtveldt

Realisatie:
Vormgeving en uitvoering: Lieve Swiggers

Redactieadres:
Sneeuwbeslaan 20 - 2610 Wilrijk
Tel.: 03 829 25 06
Fax: 03 829 25 22
E-mail: vkw.metena@vkw.be
www.vkwmetena.be

Verantwoordelijke uitgever:
VKW Denktank